

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ

THEORETICAL BASES AND ORGANIZING ASPECTS OF THE TRANS-BORDER REGION ECONOMIC COMPETITIVENESS ENSURING

Лєся КОРОЛЬЧУК,
кандидат економічних наук,
Луцький національний
технічний університет

Lesya KOROLCHUCK,
PhD Economics,
Lutsk National
Technical University

Дослідження свідчать, що транскордонне співробітництво (ТКС) за участю прикордонних регіонів України розвивається не повною мірою, не використовуються всі можливості цього виду міжнародної співпраці регіонів. Реалізація некомерційних проєктів ТКС сприяє соціокультурному зближенню населення прикордонних регіонів, проте не становить матеріальної основи для подальшої інтенсифікації транскордонних зв'язків. У рамках активізації ТКС міжрегіональну взаємодію необхідно також впроваджувати й у сфері виробничо-коопераційних зв'язків, залучаючи всі суб'єкти економіки транскордонного регіону (ТКР). Ефективність реалізації ТКС повинна вбачатися не тільки в збільшенні кількості транскордонних проєктів і підвищенні частоти зустрічей представників регіональних органів державної влади прикордонних регіонів, а й у його комплексній дії на соціально-економічний розвиток ТКР.

Нарощення соціально-економічного потенціалу ТКР, підвищення конкурентоспроможності його економіки можливе завдяки активізації ТКС у взаємовигідних для всіх учасників транскордонної співпраці сферах економіки, що приносило б позитивні результати як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі, а саме:

□ в короткостроковій перспективі: реальні прибутки від транскордонних проєктів, які будуть спрямовані на розвиток транскордонної інфраструктури;

□ в довгостроковій перспективі: визначення спеціалізації ТКР.

Спеціалізація ТКР на виробництві тих або інших товарів і послуг визначається наявними в ньому ресурсами, сприятливими чинниками виробництва й попитом на продукцію, що виробляється всередині транскордонного об'єднання, на внутрішньому й світовому ринках, який забезпечується високим рівнем її конкурентоспроможності.

Метою даної статті є визначення суті поняття «конкурентоспроможність економіки ТКР» та основних аспектів її забезпечення.

Нині, в постіндустріальну епоху, прискорення соціально-економічного розвитку й підвищення конкурентоспроможності передусім пов'язані з інноваційним процесом, який набув масового характеру: продукування новітніх технологій та різної інформаційної продукції вийшло за межі наукових лабораторій і організацій; інновації стали всеосяжними, вони охоплюють усі сфери економіки як держави у цілому, так і регіону зокрема. Конкурентоспроможність регіонів залежить від їх можливостей максимального використання інновацій, наявних знань і умінь, а також створення об'єктивного підґрунтя для здійснення інноваційних змін. У літературі виділяють такі типи інноваційних змін [12]:

□ **продуктові нововведення** — виробництво нових виробів або виробів із поліпшеними якісними властивостями, що дає право виробникам обґрунтовано підвищувати ціну на ці вироби на ринку;

□ **технічні (технологічні) нововведення** — нове обладнання, нові технології, що докорінно змінюють або покращують істотно існуючий технологічний уклад і ефективність економіки;

□ **організаційні нововведення** полягають у впровадженні нових або більш досконалих методів організації виробництва (потоківих, мережевих та інших);

□ **економічні нововведення** — нові механізми функціонування економіки, що забезпечують прогресивні зміни існуючого господарського устрою, сприяють розвитку економіки на всіх рівнях — від суспільства в цілому до окремого підприємства;

□ **управлінські нововведення** — нові підходи та методи щодо організації управління, реформування системи управління для адаптації підприємств до мінливих ринкових умов;

□ **політичні нововведення** — це нові механізми управління процесами державотворення, нові методи вирішення міжрегіональних проблем та проблем взаємовідносин політичних суб'єктів;

□ **соціальні нововведення** — цілеспрямовані зміни в соціальній структурі й соціальних взаємовідносинах, проведені державою або організацією для підвищення соціального статусу особистості й оптимального співвідношення особистих і суспільних інтересів;

□ **юридичні нововведення** спрямовані на розробку нових або вдосконалення існуючих законодавчих та підзаконних актів, що регулюють відносини в різних сферах суспільства.

Слід зазначити, що всі інноваційні зміни, які самі себе виправдовують з огляду на сучасні тенденції розвитку світової економіки, мають бути аргументовані геополітичними, економічними, екологічними та ін. особливостями регіонів — учасників ТКС. Така аргументація можлива за умов ретельного моніторингу наявних продуктивних сил ТКР, а також при загальному підході до підвищення конкурентоспроможності економіки ТКР. Іншими словами, **питання конкурентоспроможності економіки ТКР як міжрегіонального міжнародного утворення вимагають спільної стратегії соціально-економічного розвитку ТКР, яка повинна виконувати такі завдання:**

1) забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів-учасників ТКР;

2) забезпечення підвищення конкурентоспроможності економіки ТКР шляхом впровадження інноваційних змін;

3) забезпечення відповідності виготовленої продукції в ТКР (у результаті кооперації підприємств) смакам і перевагам «двох і більше покупців». Такими «покупцями» є населення прикордонних регіонів-учасників ТКС, які належать до різних країн із відмінностями в значеннях демографічних і соціально-економічних показників (особливий контраст спостерігається в ТКР на західному кордоні України).

Різноманітність попиту, про яку йде мова вище, породжується існуючими відмінностями між прикордонними регіонами, що утворюють ТКР не лише в рівнях соціально-економічного розвитку, але й у менталітеті, релігійних віруваннях, традиціях, звичаях, ступені ідентифікації себе як національної одиниці (почуття патріотизму). Також до таких відмінностей, на нашу думку, доречно відносити внутрішню і зовнішню політику сусідніх держав, що при ТКС може проявлятися в демократичності взаємовідносин або ж, навпаки, у присутності почуття страху перед спілкуванням з іноземцями, психологічного бар'єру.

Аналізуючи кооперацію всередині ТКР, неможливо уникнути питання різноманітності інтересів, які переслідуються прикордонними регіонами-учасниками ТКС з причин дивергентності стратегій і програм соціально-економічного розвитку держав, до яких належать співпрацюючі регіони, а також у рамках політики забезпечення економічної безпеки цих держав.

Наші дослідження доводять, що до питання визначення конкурентоспроможності ТКР неможливо підходити однозначно, адже тут має місце як підвищення конкурентних переваг кожного окремого регіону — учасника ТКС з метою нарощення його економічного потенціалу та інноваційного зо-

крема, що дозволить захистити внутрішній ринок і уникнути нерівноправності в міжнародній міжрегіональній співпраці, так і нарощення конкурентних переваг ТКР як суб'єкта міжнародного ринку.

Підсумовуючи сказане вище, необхідно дати дефініцію поняття конкурентоспроможності економіки ТКР, яка включатиме як конструктивні складові змісту власне економічної категорії «конкурентоспроможність економіки регіону» (оскільки ТКР — це міжрегіональне утворення), так і характерні особливості процесів ТКС. Це дозволить розробити науково обґрунтовані, практично виправдані та ефективні підходи до підвищення конкурентоспроможності економіки транскордонних міжрегіональних об'єднань.

Визначити поняття конкурентоспроможності ТКР пропонуємо шляхом синтезу класичних характеристик конкурентоспроможності економіки регіону як економічної категорії, а також специфічних, які обумовлені особливостями самої природи явища ТКС. Для цього розглянемо спочатку різні авторські підходи до визначення поняття «конкурентоспроможність економіки регіону» та виділимо його ключові відмінні характеристики.

1. Конкурентоспроможність економіки регіону — **продуктивність використання регіональних ресурсів**, у першу чергу, робочої сили й капіталу, **порівняно з іншими регіонами**, яка виражається величиною валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення, а також у його динаміці (Л.Шеховцева) [14].

2. Конкурентоспроможність економіки регіону як суб'єкта ринкових стосунків — це **здатність виступати на ринку нарівні з конкуруючими суб'єктами** (А.Єрмишина) [4].

3. Конкурентоспроможність економіки регіону — це його можливість виробляти товари й послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, одночасно підтримуючи **високий та сталий рівень доходів**. Інакше кажучи, для того щоб регіон був конкурентоспроможним, важливо гарантувати як якість, так і кількість робочих місць (European Commission) [8].

4. Конкурентоспроможність економіки регіону — це обумовлене економічними, соціальними, політичними й іншими чинниками **положення регіону та його окремих товаровиробників на внутрішньому й зовнішньому ринках**, яке відображається в показниках (індикаторах), що адекватно характеризують такий стан і його динаміку (А.Селезньов) [10].

5. Конкурентоспроможність економіки регіону — це **можливості регіону забезпечити конкурентні переваги** в продуктивному використанні ресурсів та благ задля підвищення людського розвитку, **не порушуючи економічної безпеки** інших регіонів та **країни в цілому** шляхом суперництва (Л.Ковальська) [5].

Специфічні характеристики конкурентоспроможності економіки ТКР пропонуємо ідентифікувати шляхом аналізу об'єктних складових нашого дослідження, тобто визначивши суть понять «транскордонне співробітництво» та «транскордонний регіон».

Транскордонне співробітництво (ТКС) — це **співпраця** регіональних і місцевих органів державної влади в галузі економіки, політики, екології, освіти, культури та в інших сферах суспільного життя, що здійснюється між прикордонними адміністративно-територіальними одиницями суміжних держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством, **з метою пожевлення регіонального розвитку, що не суперечить загальнодержавним інтересам** [2].

Транскордонний регіон (ТКР) — це цілісна **територія**, що **характеризується спільними історико-географічними, природними та демографічними особливостями, організаційно-господарською взаємопов'язаністю складових**

елементів, економічною самодостатністю, охоплює прикордонні адміністративно-територіальні одиниці суміжних держав і передбачає наявність сприятливих умов для транскордонного співробітництва в різних сферах суспільного життя **з метою вирішення спільних проблем та максимального задоволення потреб усіх сторін** [2].

Проведений аналіз дозволив виявити основну відмінність між конкурентоспроможністю економіки внутрішнього регіону держави та ТКР, яка полягає, у випадку з ТКР, у нарощенні конкурентних переваг, враховуючи організаційно-господарську взаємопов'язаність складових елементів, що задовольнило б інтереси всіх співпрацюючих сторін та не становило б загрози їх державній економічній безпеці. Сказане вище дозволяє дати дефініцію поняття «конкурентоспроможність економіки ТКР».

Конкурентоспроможність економіки ТКР — це стан економіки внаслідок кооперації суб'єктів регіонального господарювання в рамках транскордонних проектів, яке забезпечує високий рівень життя населення, інвестиційну привабливість ТКР, виробництво товарів і послуг, які мали б попит як на внутрішніх ринках учасників ТКС, так і на міжнародному ринку, що, в свою чергу, давало б можливість регіонам, що складають ТКР, нарощувати свій соціально-економічний і, зокрема, інноваційний потенціал у рамках програм регіонального розвитку, а також інтегруватися в міжнародний поділ праці у складі ТКР на основі спільного ефективного використання продуктивних сил співпрацюючих регіонів.

Competitiveness of the trans-border region economic — it is the condition of economic in the results of the region managing subjects cooperation in the frames of the trans-border projects that ensures the high level of the people living, invest attraction of the trans-border region, production of the goods and services which would have the demand as on the inner markets of the trans-border co-operation participants so on the international market that in its turn would help the border regions- participants to rise their social-economic potentials and specifically their innovational potential in the frames of the region development programs and also to integrate into international labor division forming part of the trans-border region on the basis of common effective using the collaborating regions' productive forces.

Як вже зазначалось вище, досягти конкурентоспроможності ТКР можливо лише шляхом узгоджених дій усіх співпрацюючих сторін **на основі спільної розробленої стратегії розвитку ТКР, яка, на нашу думку, повинна враховувати таке:**

1) Конкурентні переваги кожного окремого регіону, що складає ТКР.

Визначення конкурентних переваг прикордонного регіону — учасника ТКС в рамках розробки спільної стратегії розвитку ТКР є необхідною умовою забезпечення його економічної безпеки й дозволяє з'ясувати, які галузі мають можливість підвищити конкурентоспроможність його економіки в разі ТКС на основі чотирьох детермінант, тобто так званого національного «ромба» відповідно до теорії конкурентних переваг країни **М.Портера** [9]:

□ параметри факторів, позитивний вплив яких сприятиме розвитку конкуренції в ключових сферах економіки;

□ умови попиту на внутрішньому ринку на продукцію чи послуги, які продукуються певною галуззю;

□ споріднені сфери діяльності, наявність чи відсутність яких у регіоні визначає конкурентоспроможність його економіки на світовому ринку;

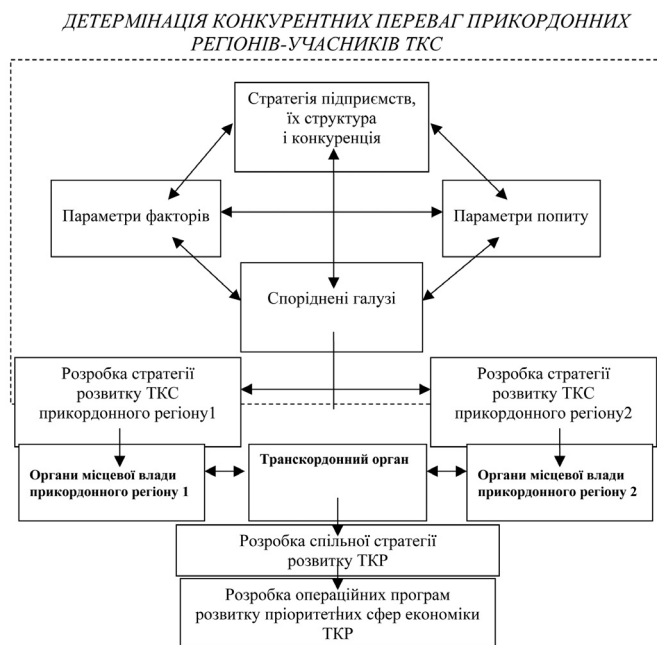
□ стратегія підприємств, потенційних для участі в ТКС, їх структура й конкуренти: які умови в регіоні та в країні загалом, що визначають, як створюють-

In this article on the bases of analysis and synthesis methods using it is formulated the definition of “competitiveness of the trans-border region economic”; to reach the condition of the competitive economic by the trans-border region it is to create and realize the common strategy of the trans-border region development: the principal tasks and conditions are determined, it is proposed the procedure the common strategy of the trans-border region development creating that makes possible to distinguish the advantageous branches of trans-border co-operation for all participants that in the results will help to rise the economic potentials of every border region and to determine the specialization of the trans-border region on the whole in international labor division.

На основі застосування методів аналізу та синтезу сформульовано визначення поняття «конкурентоспроможність економіки транскордонного регіону»; передумовою досягнення стану конкурентоспроможної економіки транскордонного регіону є розробка та реалізація спільної стратегії розвитку: визначено її основні завдання та умови, які повинна враховувати, запропоновано процедуру розробки спільної стратегії розвитку транскордонного регіону, яка дає можливість виділити взаємовигідні сфери транскордонної співпраці, що в результаті сприяло б зростанню економічного потенціалу кожного прикордонного регіону та ефективній спеціалізації транскордонного регіону загалом у системі міжнародного поділу праці.

Рисунок. Процедура розробки спільної стратегії розвитку ТКР

ся підприємства, і який характер конкуренції на внутрішньому ринку прикордонного регіону.

На основі детермінації конкурентних переваг прикордонного регіону органи місцевої влади повинні розробити стратегію розвитку ТКС у даному регіоні шляхом зіставлення трьох параметрів: економічної безпеки регіону, його конкурентоспроможних на транскордонному ринку галузей та можливостей ТКС для підвищення конкурентоздатності економіки регіону.

2) Додаткові можливості нарощення конкурентних переваг ТКР на основі спільного використання наявних ресурсів.

Ефект синергії від об'єднання ресурсних потенціалів прикордонних регіонів — учасників ТКС може створити додаткові можливості для виробництва якісної та дешевої продукції (завдяки розширенню сировинного ринку та ринку праці), для збільшення масштабів виробництва (завдяки розширенню ринків збуту), для виробничої кооперації (завдяки посиленню виробничо-технологічних зв'язків), для розширення сфери послуг (внаслідок інфраструктурної інтеграції) тощо, які у випадку відокремленого функціонування регіонів не мали б місця.

Наявну та потенційну взаємопов'язаність складових елементів економіки ТКР. Наявність виробничих та інфраструктурних об'єктів у аналогічних та супутніх галузях економіки по обидва боки кордону й можливого досвіду взаємодії між ними є передумовою для формування промислово-виробничих комплексів та інноваційно-виробничих кластерів у рамках ТКР.

3) Домінантні сфери економіки ТКР, що визначали б його конкурентні позиції на світовому ринку як суб'єкта міжнародних економічних відносин.

Враховання трьох попередніх умов дозволить детермінувати та у подальшому розвивати конкурентоспроможні сфери економіки ТКР, що визначатиме його місце в міжнародному поділі праці. Дане завдання належить до компетенції транскордонного органу, який складається з представників органів місцевої влади всіх прикордонних регіонів, що утворюють ТКР, і повинен визначити взаємовигідні сфери транскордонної співпраці, що в результаті призвело б до зростання економічного потенціалу кожного прикордонного регіону та ефективної спеціалізації ТКР загалом у системі міжнародного поділу праці на основі використання спільних конкурентних переваг, пов'язаних із раціональним використанням продуктивних сил.

Схематично процедуру розробки спільної стратегії розвитку ТКР зображено на рисунку.

Враховання запропонованих нами умов формування спільної стратегії розвитку ТКР дозволить звузити коло стратегічних альтернатив, придатних для реалізації, та спростить процес складання операційних програм розвитку пріоритетних напрямків ТКС.

ВИСНОВКИ

ТКС без наявності спільної стратегії розвитку ТКР є дуже обмеженим, здатним вирішити лише короткострокові завдання й має епізодичний та більшою мірою односторонній характер. Натомість стратегія розвитку ТКР являє собою систему організаційно-економічних заходів для досягнення довгострокових цілей ТКР, генеральний напрямок розвитку, який забезпечує узгодження цілей, можливостей та інтересів усіх суб'єктів співробітництва, ефективну концепцію досягнення конкурентних переваг ТКР, сукупність перспективних орієнтирів для функціонування транскордонного об'єднання регіонів, план дій, що визначає пріоритети розв'язання проблем і ресурси для досягнення спільних цілей. Основною метою спільної стратегії розвитку ТКР є досягнення всіма регіонами, що його формують, високого рівня сусідства, партнерської співпраці, збалансованого розвитку, вищої якості життя населення шляхом координації діяльності регіонів з огляду на їхні пріоритетні завдання.

Слід також зазначити, що розробка стратегії розвитку ТКР не потребує вагомих фінансових витрат: розширення організаційної структури місцевих органів державної влади прикордонних регіонів чи збільшення штату працівників; натомість обмежується залученням експертів з тієї чи іншої сфери економіки, наявність яких передбачає штатний розпис органів місцевої влади.

Отже, конкурентоспроможність економіки ТКР є вимогою сучасних глобалізаційних процесів світової економіки, синонімом соціально-економічного розвитку та нарощення інноваційного потенціалу прикордонних регіонів, а також необхідною умовою ефективного використання наявних ресурсів, що досягається шляхом розробки та реалізації спільної стратегії розвитку ТКР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бельський П.Ю., Мікула Н.А., Матвеев Є.Е. Конкурентність на транскордонних ринках. — Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. — 214 с.
2. Герасимчук З.В., Корольчук Л.В. Транскордонне співробітництво регіонів: методика оцінки та шляхи активізації: Монографія. — Луцьк: Надстир'я, 2009. — 184 с.
3. Долішній М.І., Стадницький Ю.І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Навч. пос. — Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2003. — 256 с.
4. Ермишина А.В. Конкурентоспособность региона. — <http://www.cfin.ru/management/strategy/competitiveness.shtml>.
5. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізм її підвищення: Монографія. — Луцьк: Надстир'я, 2007. — 420 с.
6. Лук'яненко А. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2-х т. — К.: КНЕУ, 2006. — 592 с.
7. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. — Львів: ІРД НАН України, 2004. — 395 с.
8. Огляд першоджерел визначення мікро- і макро економічної конкурентоздатності. — <http://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina/2005-study/definition-competitiveness/>.
9. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ. / Под ред. и с предисловием В.Д. Шетинина. — М.: Междунар. отношения, 1993. — 896 с.
10. Селезнев А.З. Конкурентные позиции и инфраструктура рынка России. — М.: Юристъ, 1999. — 384 с.
11. Селип Д. Конкурентоспособность регионов: некоторые аспекты. — http://www.recep.ru/files/documents/regional_ru.pdf.
12. Сухоруков А.І., Данилов О.Д., Недашківський М.М., Сухорукова О.А. Управління інноваціями / За ред. А.І. Сухорукова. — К.: ВД «Комп'ютерс». — 2003. — 206 с.
13. Ушвицкий Л.И., Парасина В.Н. Конкурентоспособность региона как новая реальность: сущность, методы оценки, современное состояние. // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика», 2005. — №1.
14. Шеховцева Л.С. Конкурентоспособность региона: факторы и метод создания // Маркетинг в России и за рубежом. — 2001. — №4. — С. 42 — 47.
15. Cluster bulding and networking. Analysis of transnational technology networking between existing clusters of SMEs and one or more technology poles. / Final report by agiplan for European Commission Directorate General Enterprise/ 23. 12. 1999. — 111 p.
16. Mazurkiewicz D, Sawicka B. Regionalna Strategia Innowacji Wojewodztwa Lubelskiego. — Lublin, 2004. — 96 s.

Стаття надійшла до редакції 29.07.2011